

UN MONUMENT DEDICAT A LA DIADA

Maria Porter Moix

Resum: Consideracions entorn al monument dedicat a la Diada, donat a Altafulla per Josep M. Roca, i els simbolismes que conté.

Paraules clau: Monument, Diada, Altafulla.

Abstract: Considerations about the monument devoted to the Catalan National Day given to Altafulla by Mr. Josep M. Roca and its symbolism.

Key words: Monument, Catalan National Day, Altafulla.

Entre els actes de la Diada de commemoració dels fets del 1714 es va instal·lar en un lloc ben visible a l'entrada del poble un monument dedicat a l'efemèride, és una escultura donada a l'Ajuntament, i per tant al poble, per l'autor, Josep M. Roca, qui havia estat arquitecte municipal durant una bona temporada.

Es tracta d'una obra amb una gran càrrega simbòlica, feta en homenatge i record dels fets d'aquell 11 de setembre de 1714, tal com indica la inscripció que hi ha al peu, però també pot ser llegida amb altres significats, com l'aixecament dels segadors del segle anterior.

L'autor

Josep M. Roca, avui ja jubilat, va ser arquitecte municipal d'Altafulla del 1974 al 2011 i en el transcurs del seu temps com a tal va ser l'arquitecte director del Pla General d'Ordenació d'Altafulla vigent des del 1984 i més tard, el 2004, ho fou del nou Pla d'Ordenació Urbanística Municipal. Així mateix fou arquitecte col·laborador en la delimitació urbanística dels sectors de protecció dins la Declaració del Conjunt Històric, Bé Cultural d'Interès Nacional del casc antic d'Altafulla, declarat l'any 1998 per la Generalitat. Així, per les diverses actuacions derivades de la seva gestió, Altafulla ha conservat el seu urbanisme i l'aspecte visual de molts espais, tant en el model arquitectònic i alçades del casc antic com en el disseny urbanístic dels nous barris i

les normes d'edificació de nous edificis impeding grans alçades que puguin privar la visibilitat d'espais. La seva actuació és remarcable igualment en la remodelació d'espais existents com la plaça del Pou i en la creació de nous com la plaça Martí Royo, la de la Portalada i la remodelació de la zona marítima amb la creació del passeig de les Botigues de Mar.

A més és col·laborador i autor de l'apartat dedicat a Altafulla en les "Jornades sobre urbanisme i arquitectura moderna a Torredembarra i Altafulla", que van tenir lloc l'any 2013, recollides en l'obra col·lectiva *Altafulla i Torredembarra, 1950-2010, Arxiu d'arquitectura moderna en el seu context urbanístic*, promogut per les associacions: Centre d'Anàlisi integral del Territori, Centre d'Estudis d'Altafulla i el Centre d'Estudis Sinibald de Mas de Torredembarra.

Però la seva obra no es limita als dibuixos de projectes arquitectònics i urbanístics sinó que també té obra artística, dibuix, pintura i escultura, com és el cas que ens ocupa. Recentment se n'ha fet una exposició titulada "De la funció a la forma" al cobert número 4 del port de Tarragona durant els mesos de juliol i setembre d'enguany.

El monument

Des del punt de vista de la Història de l'art el podem incloure en el corrent artístic italià anomenat Art Pobre del que en té moltes característiques: simbologia, instal·lació en l'espai i materials emprats. L'obra que comento té totes aquestes característiques, una és l'ús d'objectes diversos procedents de la vida quotidiana, en aquest cas quatre bigues i diversos objectes als que es dona vida de nou, com també són de les mateixes característiques la instal·lació a l'aire lliure i la gran càrrega simbòlica per els materials les quatre bigues pintades de vermell i els objectes diversos, pintats de groc procedents del treball quotidià, sobre tot rústec fan present el significat no tant sols físicament sinó que és explicat en la inscripció commemorativa.

L'espai

El lloc on s'ha instal·lat és un petit espai verd de forma triangular situat a una certa alçada just a l'entrada del poble, a la confluència dels carrers Marquès de Tamarit, nom actual de la carretera N-240 en el tram que travessa el poble, i l'anomenada Baixada de Rigalt; en quedar a una certa alçada sobre el carrer i la carretera se'n dona una visió clara. Consta d'un podi de formigó, sobre el qual hi ha la inscripció commemorativa trepada en una planxa metàl·lica que diu: "Al·legoria de l'Onze de Setembre", damunt s'hi han alçat les quatre bigues vermelles aferrades pel peu i lligades per una faixa groga feta d'elements reutilitzats d'ús comú.

Símbols

El monument com a objecte en sí mateix ja ens diu unes quantes coses. És carregat de simbolisme podent ser llegit en molts sentits alhora en observar-lo, un primer camí ja ens el dona l'autor amb la inscripció commemorativa de la desfeta de la Guerra de Successió del 1714, però a més la instal·lació d'unes falçs a l'angle superior dret ens remet a la Revolta dels Segadors del segle XVII, tot plegat evocant un passat però sense oblidar el present, així mateix un segon camí seria el seu aspecte amb les quatre bigues ben afermades al damunt del podi sobre el qual hi ha la placa de metall trepada amb la inscripció "Al·legoria de l'Onze de Setembre" i amb les bigues que miren al cel lligades per una mena de faixa feta amb objectes i elements diversos reutilitzats, ja ens dona una tercera idea de com les diferències s'obvien quan la finalitat és una, mentre que la quarta amb la seva instal·lació en el punt d'entrada al poble suggereix una mà alçada amb el palmell de cara al viatger procedent de Barcelona que indica la voluntat de benvinguda i d'acolliment a tots aquells que vinguin o puguin venir en un futur.

Materials

En el fet que en la seva construcció s'hagin emprat objectes reciclats ja es fa present una altra idea, la de com és el nostre tarannà: utilitzar i aprofitar tot allò que pugui ser útil en un moment o altre donant vida a coses que ja no podem destinar a la finalitat amb que van ser fetes, sense deixar de banda, però, un nou ús; la idea d'anar endavant és sempre present. Val la pena d'entretenir-se una estona observant els estris que hi ha adherits que formen faixa i són testimonis d'uns oficis i ocupacions diverses, sobretot rurals, alhora que fa presents episodis de la història. Aquests elements són utilitzats en un doble o més sentits, com per exemple les dues falçs que hi ha al cim ens recorden la Guerra dels Segadors, alhora que suggereixen el treball de pagès juntament amb unes forques i uns forrellats que representen la força d'esperit i voluntat, tot plegat amb unes forques i uns forrellats suggerint fortalesa d'esperit, mentre en poden tenir una contemplació estètica.

A Catalunya el costum de reutilitzar edificis, espais i elements arquitectònics o decoratius és molt freqüent des d'antic. Per posar-ne uns quants exemples és normal l'aprofitament de restes d'època romana carreus i altres elements com ara columnes i carreus romans, o la reutilització d'edificis com el del Pretor de Tarragona sobre el qual es construí el palau del rei Martí durant l'edat mitjana avui encara en ús, les quatre columnes d'època imperial a la façana del palau de la Generalitat a Barcelona, germanes de les del Fòrum d'Altafulla, les columnes de l'ajuntament de Cornellà de Llobregat procedents d'un edifici preromànic del segle X, la remodelació del segle XVI de l'església de sant Jaume de Tivissa amb un absis renaixentista per sobre d'un de gòtic, més totes les construccions medievals, en general esglésies i altres edificis,

que estan en ús per tot el territori, tant si romanen en el seu lloc original com si han estat traslladats. Cal destacar els edificis antics de Barcelona que es tornen a ubicar en els nous barris apareguts amb la reforma motivada per l'enderroc de les velles muralles de les que es conserven encara bons trams reutilitzats en època medieval, una característica ben present en molts edificis del modernisme és la utilització del picadís ceràmic com a decoració en moltes cases dels segles XIX i XX.

Un nou símbol. La bandera

I, finalment, potser el significat més important i alhora més evident és la recreació de la bandera catalana amb els quatre pals mirant al cel.

Un dels suggeriments que promou tot el conjunt, a més del que ja ens diu la placa de metall amb la inscripció, és el de la bandera; la seva coloració amb les bigues pintades de vermell i els elements que faixen el conjunt acolorits de groc, ens recorden i són testimoni dels quatre pals roigs de la bandera sobre el fons groc o daurat; en realitat tot el monument n'és una recreació física.

El senyal dels pals vermells sobre fons daurat, tret de les armes del comte de Barcelona, és un dels senyals més antics en l'Heràldica europea, els trobem pintats sobre els sepulcres de Ramon Berenguer II i la comtessa Ermessenda de Carcassona, segle XI a Ripoll, en pintures murals com les del palau Aguilar de Barcelona que relata la conquesta de Mallorca per Jaume I, segle XIII, l'any 1272 aquest mateix rei va cedir-la al vaixells de mercaders barcelonins ampliant-ne l'ús a tota la flota anys més tard, i la trobem també en manuscrits amb miniatures com en *Leges Palatinae* de Mallorca, segle XIV, avui a la Bibliothèque Royale de Bèlgica o el *Breviari del rei Martí*, segles XIV-XV, avui a la Bibliothèque Nationale de París, en l'heràldica apareix com a senyal de molts llocs i països, sempre relacionats amb la Corona d'Aragó: Barcelona, Perpinyà, Aragó, Provença, Mallorca, València, Montpeller, Foix, Andorra, Sicília, Nàpols; en diversos escuts dels reis d'Espanya. Es poden trobar testimonis dels quatre pals en molts llocs del Mediterrani, com ara un esculpit en una façana de l'illa de Korçula a la costa Dàlmata. Com a segell reial és estampat sobre els segells de cera que acompanyen la documentació de cancelleria i en les monedes.

Però relacionats amb la bandera tenim dos testimonis sonors, dos himnes, que com la mateixa bandera han sofert repressions i maltractaments per part de l'estat espanyol en diverses ocasions, com va passar amb l'escut de Barcelona del que es van reduir a dos els quatre pals dels quarters dos i tres.

La primera de les dues cançons que tothom coneix i que cantem com a himne nacional, és els Segadors. Com a cançó, és documentada amb lletres diverses des del segle XVII i es pot relacionar amb cançons populars de diferents països i cultures, Gascunya, País de Metz i Piemont, segons M. Milà i Fontanals i P. Pelai Briz. La ver-

sió antiga és com una mena de romanç que relata l'aixecament dels segadors al segle XVII, l'havia recollit Jacint Verdaguer a la Plana de Vic que la passà a Milà. La lletra que avui cantem és d'Emili Ganyabens que en va fer l'adaptació moderna i de la que l'any 1900 se'n va fer un enregistrament sonor, és l'adoptada com a himne nacional per la Generalitat catalana l'any 1931. L'any 1939 amb l'arribada de les hosts franquistes va ser prohibida i no es tornà a cantar en públic fins a l'any 1993.

La segona cançó és més moderna, tot i que ja és vella, es tracta d'el Cant de la Senyera, amb lletra de Joan Maragall i música del mestre Lluís Millet, cantada per l'Orfeó Català al començament dels seus concerts. S'havia estrenat el 1896 a Montserrat en l'acte de benedicció de la bandera. Com en el cas d'els Segadors va ser prohibida pel franquisme fins que l'any 1960, en els anomenats Fets del Palau i en els curs d'un homenatge a Joan Maragall en motiu de la celebració del centenari del seu naixement, amb el públic dempeus es va tornar a cantar. Els dos himnes no van ser autoritzats fins a l'any 1993.

Potser a algú li semblarà que ara no és l'ocasió de parlar d'aquestes qüestions, de veritat que penso que relacionar música i escultura és una bona cosa, sobretot ens els moments que estem vivint a Catalunya. Finalment encara hi ha un fet curiós en referència a la bandera que crec que val la pena d'esmentar. Al segle XVIII, el rei Carles III es trobà que a la Mediterrània hi havia diversos estats amb el mateix pavelló blanc de les famílies originàries d'un mateix tronc comú, regnants en cinc estats diferents, de vegades amb conflictes entre elles fet que produïa confusions. Per aquest motiu el rei va encarregar una nova ensenya l'any 1785 destinada als vaixells propis; en va triar una entre el diversos dissenys, és l'actual. Ara bé si d'una bandera catalana es retallen els pals vermells al llarg apareixen tres banderes espanyoles completes de dues franques vermells de mitja amplada i una franja central groga de tota l'amplada més dos retalls cada un compost d'una franja groga ampla i una vermella de mitja amplada. Si s'uneixen les dues parts grogues de les dues llenques que havien quedat torna a aparèixer una quarta bandera espanyola, en total hi haurà quatre banderes espanyoles filles d'una sola bandera catalana.

Bibliografia

ALTURO I PERUCHO, JESÚS: *El llibre manuscrit a Catalunya, orígens i esplendor*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2000.

Cançoners Populars Català, Introducció J.V. Foix. Barcelona, facsímils de fulls volants.

CATALÀ, LLUÍS; ROCA, JOSEP M. I MARZÀ, JOSEP: *El context urbanístic a Altafulla i Torredembarra. Dins Altafulla i Torredembarra 1950-2010. Arxiu d'Arquitectura Moderna en el seu context urbanístic*. Torredembarra, Centre d'estudis d'Altafulla, Centre d'Estudis Sinibald de Mas, 2013.

Gran Enciclopèdia Catalana, vol III, Barcelona, 1971.

PORTER MOIX, JOSEP: *La bandera de Catalunya*, Barcelona, Llibres de l'índex, 1997.